

Голові разової спеціалізованої вченої ради
В Одеському державному
університеті внутрішніх справ
доктору юридичних наук, професору
Олегу ШКУТІ

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата юридичних наук, доцента Рогальської Вікторії Вікторівни
на дисертацію Кононенка Юрія Сергійовича на тему:
«Методика розслідування державної зради», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. Первинним етапом оцінки змісту дисертаційного дослідження є визначення актуальності роботи, та нагальності вирішення завдань, які у ній поставлені. Законодавець у 2012 році з прийняттям КПК України докорінно змінив не лише завдання кримінального провадження а і суттєво трансформував та впровадив нові інститути за допомогою яких учасники кримінального процесу ці завдання виконують, проте судова статистика свідчить що до кримінальної відповідальності за державну зраду притягається незначна кількість осіб, порівняно із виявленими та облікованими злочинами. Тим самим, можемо констатувати відсутність на сьогоднішній день дієвих механізмів притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які підозрюються у вчиненні державної зради та наявної ефективної методики розслідування цього злочину, який по суті є найбільш небезпечним посяганням на державну безпеку, обороноздатність, незалежність України та її конституційний лад.

Незважаючи на те, що в українській правовій науці є достатня кількість праць вчених, що присвячені загальним науково-теоретичним аспектам методики розслідування а також кримінально-правовим питанням державної зради, зокрема ці питання висвітлювалися у роботах таких науковців, як: О.Ф. Бантишев, В. П. Бахін, В.Д. Берназ, М.В.Борисенко, В.І. Василичук, А.А. Вознюк, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В.А.Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, І.І. Когутич, Н. С. Кончук, В.П. Корж, В.С.Кузьмічов, В.Г.

Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, Г.А. Матусовський, А.В. Носач, О.О. Обаль, О.В. Одерій, М.І. Пашковський, М.А. Погорецький, М.В.Салтевський, С.К.Сергієвський, М.Б.Стиранка, Р.Л. Степанюк, М. В. Семикін, В. В. Тіщенко, М. І. Хавронюк, П. В. Цимбал, С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, О.А.Чуваков, О.В. Шамара, В. Ю. Шепітько та ін., водночас окремо особливості методики розслідування державної зради на монографічному рівні в Україні досі не досліджено. Поодинокі публікації, переважно у формі статей, лише фрагментарно відображають аспекти цієї складної проблеми. Безумовно, невизначеність науки та неоднозначність практики негативно впливає на кримінальний процес в цілому та на досягнення завдань кримінального провадження.

Про актуальність роботи свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами: дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (затверджена указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021), Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (затверджена указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р), пріоритетного напрямку «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року №12-21. Дослідження є складовою плану науково-дослідної роботи Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773) та частиною загальної наукової теми, що виконується кафедрою кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету

внутрішніх справ «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (0114U004019).

Ознайомлення з дисертацією дає підстави для певної **загальної оцінки роботи**. Дисертація оформлена згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року та у відповідності до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року). Наукові положення дисертації за формою викладу зрозумілі, у смисловому значенні взаємопов'язані.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Значну увагу автор приділяє методології дослідження. В ході дослідження використовувались загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні методи пізнання, а саме: діалектичний – як загальний метод наукового пізнання дійсності дозволив створити цілісне уявлення про основні елементи криміналістичної характеристики державної зради, організаційно-тактичних засад розслідування, а також з'ясування сутності й особливостей проведення низки слідчих (розшукових) дій, формулювання пропозицій та рекомендацій з удосконалення методики розслідування аналізованого злочину. Догматичний метод застосовано для тлумачення юридичних категорій, уточнення понятійно-категоріального апарату дослідження. Методи порівняння, кількісного та якісного аналізу – під час дослідження норм матеріального і процесуального права, наукових категорій та визначень. Формально-логічний метод і метод структурного аналізу використовувався з метою встановлення способів учинення державної зради та особливостей слідової картини. Порівняльно-правовий метод, дозволив зіставити наявні теоретичні підходи щодо визначення криміналістичної характеристики злочинів, характерних ознак особи злочинця, форм та напрямів взаємодії під час досудового

розслідування злочинів; прогностичний метод використано під час дослідження теоретичних і правових аспектів проведення слідчих-розшукових, негласних слідчих-розшукових дій, призначення та проведення судових експертиз, що уможливило виявлення тенденцій розвитку вітчизняного законодавства; Системно-структурний метод надав можливість проаналізувати організаційні й тактико-психологічні засади провадження окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування державної зради. соціологічний – під час анкетування прокурорів, слідчих Служби безпеки України та оперативних працівників; статистичний метод використаний для збирання, аналізу та узагальнення емпіричних матеріалів дослідження, серед яких офіційні дані Офісу Генерального прокурора України, рішення національних судів України, матеріали з Єдиного державного реєстру судових рішень, анкетування слідчих Служби безпеки України та оперативних працівників; метод узагальнення застосовано при підведенні підсумків за результатами дослідження окремих проблем, що стосуються методики розслідування державної зради.

Репрезентативною є **емпірична база дослідження**, яку становлять офіційні статистичні дані Офісу Генерального прокурора, відомості з Єдиного реєстру судових рішень, результати опитування 87 слідчих органів досудового розслідування служби безпеки України, 35 співробітників прокуратури, 46 працівників оперативних підрозділів. Під час підготовки дисертації використано багаторічний досвід роботи дисертанта в органах досудового розслідування Служби безпеки України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що здійснена робота є однією з перших в українській науці кваліфікаційних наукових праць, в якій сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій щодо окремої криміналістичної методики розслідування державної зради, зокрема - в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України.

До найважливіших положень, що містять наукову новизну, на думку опонента, слід віднести наступні: розроблення криміналістичної характеристики методики розслідування державної зради та визначення її

елементів, до яких належать предмет злочинного посягання, спосіб учинення злочину, обстановка та слідова картина, особа злочинця, мотив та мета вчинення злочину, досліджено особливості та кореляційні зв'язки між ними; доведено, що мотив і мета вчинення злочину належать до елементів криміналістичної характеристики, оскільки під час його вчинення виникають спонукання, пов'язані з політико-ідеологічною мотивацією під час збройного конфлікту чи воєнного стану, спрямовані на вчинення дій громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України; визначення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування державної зради, залежно від джерела інформації та встановлених обставин, що можуть свідчити про вчинення злочину, що надало можливість змодельовати найбільш оптимальний комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вирішення завдань початкового етапу розслідування досліджуваного злочину.

Слушними та вельми актуальними є й інші пропозиції дисертанта, зокрема пропозиція щодо удосконалення організаційних і тактичних положень та рекомендацій щодо особливостей проведення допиту та обшуку при розслідуванні державної зради та формулювання з їх урахуванням рекомендацій щодо підготовки та проведення вищезазначених слідчих (розшукових) дій.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальності 081 «Право».

Практичне значення роботи Кононенка Ю. С. полягає у тому, що наукові положення, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у різних сферах діяльності: а саме: практичній діяльності правоохоронних органів України – при розробленні та вдосконаленні відомчих нормативно-правових актів, підготовці посібників, методичних рекомендацій з питань

державної зради; – науково-дослідній діяльності – під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень проблемних питань розслідування державної зради (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 18.03. 2024 б/н). - у навчальному процесі – викладені у дисертації положення використовуються під час підготовки посібників, методичних рекомендацій, проведення лекцій, семінарських і практичних занять з курсантами та слухачами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 20.03.2024 б/н).

Про належний рівень **апробації та впровадження результатів дисертації** свідчить участь дисертанта у п'яти наукових публікаціях, серед яких три статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві – у закордонному юридичному виданні.

Зміст та оформлення дисертації. Дисертація характеризується логічним і чітким змістовим наповненням, відповідно до плану. Архітектоніка забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, десяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі дисертації «Криміналістична характеристика державної зради» автор зосередив увагу на загальнотеоретичних аспектах досліджуваної проблематики, а саме: на ґрунтовному рівні здійснив огляд проблем формування криміналістичної характеристики державної зради а також дослідив предмет злочинного посягання, обстановку, способи та сліди готування, вчинення й приховування а також особу злочинця вищезазначеного злочину. В другому розділі дисертації «Початковий етап розслідування державної зради» дисертантом досліджено обставини, що підлягають встановленню під час розслідування державної зради, визначено типові слідчі ситуації початкового етапу а також форми і напрями взаємодії розслідування

зазначеного виду злочину. Третій розділ дисертації «Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування державної зради» присвячено дослідженню тактиці проведення найбільш проваджуваним під час розслідування державної зради слідчим (розшуковим) та негласним слідчим (розшуковим) діям а також особливостям призначення і проведення судових експертиз під час розслідування вищезазначеного виду злочину.

Робота побудована відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, є логічною, структурні елементи взаємопов'язані між собою, висновки - обґрунтовані та доказові, рекомендації - доцільні та витребувані для удосконалення вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Дисертація виконана українською мовою. Стиль викладення матеріалу - науковий. Висновки відповідають поставленим завданням дослідження у межах обраного об'єкта та предмета, містять розроблені автором теоретичні наукові положення, практичні рекомендації. Текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загалом, позитивно оцінюючи зміст дисертації Кононенка Ю.С. та наголошуючи на її відповідності вимогам до робіт, які подані на здобуття ступеня доктора філософії, вбачаємо за доцільне висловити особисту думку щодо окремих її положень та висновків, які можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту роботи, або ж є такими, що потребують додаткової аргументації:

1) окремі наукові положення, що винесені на захист потребують конкретизації. Так, наприклад, на думку опонента, потребує наступне уточнення положення, що розміщено в рубриці «уперше»: «на підставі узагальнення слідчо-судової практики здійснено типізацію способів державної зради та встановлено типові наслідки досліджуваного злочину». Необхідність аргументувати основні наукові положення, які виносяться на захист, із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше є обов'язковим, відповідно до вимог до оформлення дисертацій, затверджених

Наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 року (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019);

2) в 3 розділі дисертації, Кононенко Ю.С., дослідив процесуальний порядок та особливості проведення лише окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Поза увагою дисертанта залишилися інші процесуальні дії та заходи забезпечення кримінального провадження, які також активно застосовуються під час розслідування державної зради, що підтверджується і результатами опитування (Додаток А);

3) серед емпіричної бази дисертаційного дослідження не вбачається вивчення результатів опитування представників суддівського корпусу та сторони захисту щодо проблем правозастосування, які виникають під час розслідування державної зради, а також можливих шляхів їх вирішення, що повною мірою не дає змогу оцінити ступінь обґрунтованості висновків та пропозицій дисертанта, зокрема стосовно сформульованих змін та доповнень до КПК України. Окрім цього, на думку опонента, робота значно б виграла у плані практичної складової, якщо б дисертант більш докладно дослідив релевантну практику ЄСПЛ та позитивний зарубіжний досвід більшої кількості держав щодо розслідування зазначеного виду злочину. Такий аналіз, на думку опонента, значно б посилив актуальність, достовірність та своєчасність проведеного дослідження.

4) на думку опонента в 3 розділі дисертації було б бажано дослідити доцільність та ефективність під час розслідування державної зради проведення допитів за методикою «процесуальне інтерв'ю», яка наразі активно впроваджується в діяльність національних органів досудового розслідування.

Висловленні зауваження не зменшують цінність виконаної роботи, не носять принципового характеру, не впливають на загальне позитивне враження від виконаного дослідження та сформульованих автором пропозицій.

Загальний висновок: за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, за оформленням, а також за кількістю та обсягом публікацій, повнотою опублікованих матеріалів, дисертація «Методика розслідування державної зради», виконана Кононенком Юрієм Сергійовичем є завершеною працею та відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затверджених Наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 року (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 № 341), а її автор – Кононенко Юрій Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Офіційний опонент:

**професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців для підрозділів
Національної поліції Дніпровського
державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Вікторія РОГАЛЬСЬКА

